

אתה המורה השמאלני? אני שונא ערבים ושמאלנים

רקפת ארליך רון ושחר גינדי 20.02.2022 20:00

כניסה לכיתה בתיכון בישראל היא משימה מאתגרת. כניסה לכיתה בתקופה שבה מתרחשים אירועים נפיצים חדשות לבקרים היא משימה מאתגרת אף יותר. המציאות שבה משרד החינוך "נכבש" אחת לכמה שנים על ידי שר או שרה בעלי אג'נדה פוליטית כזו או אחרת יוצרת מצב בלתי אפשרי למורים. מורים מודעים היטב לפער בין ההצהרות של משרד החינוך על קידום פלורליזם וחשיבה ביקורתית, לבין זימון של קולגות לשימועים. דוגמאות: אדם ורטה, מאיר ברוכין ומנהלי הריאלי, שהיו בשימוע אחרי שהזמינו את מנכ"ל בצלם לבית הספר. לאחר יותר מעשר שנים של שלטון ימין, מורים המסומנים כתומכי שמאל הם המטרה הטבעית לשימועים מסוג זה.

הסדרה "שעת אפס" מעוררת דיונים רבים המתייחסים לגזענות בבתי הספר ולתחושה של מורים שלא ניתן להם גיבוי. איתי בר-חנן, למשל, כתב שהביקורת כלפי מערכת החינוך והצגתה כ"קטסטרופה לאומנית" מוגזמות ("הארץ", 9.2). כמורה להיסטוריה בבתי ים, כתב, הוא חווה דיאלוג פחות גזעני מזה שמוצג בסדרה, ומקבל גיבוי רב יותר.

אבל חשוב להסתמך על מידע רחב ולא על חוויה של מורה יחיד. במחקרים שונים שערכנו בשבע השנים האחרונות בקרב אלפי מורים במערכת החינוך העל-יסודית עולה תמונה עגומה למדי. המורים מדווחים על אמירות גזעניות תכופות בכיתה. הביטוי "מוות לערבים" שכיח במיוחד, ועולה בעקבות אירועי הסלמה ומפגשים של תלמידים יהודים עם אזרחים ערבים במרחב הציבורי. בכמה מחקרים מורים מדווחים על תחושת חוסר גיבוי, בעיקר ממשרד החינוך, במקרה שיסתבכו. הם נוטים יותר לסמוך על ההורים ובעיקר על המנהל/ת, וגם זה במידה נמוכה. תחושת חוסר הגיבוי וגורמים נוספים מובילים חלק ניכר מהמורים להימנע מלקיים דיונים על האמירות הגזעניות.

בחלק מהמקרים המורים מדווחים, שכשהם מתעמתים עם אמירות כאלה הם מסומנים כשמאלנים וחווים תוקפנות מצד תלמידים. לדוגמה, מורה סיפר לנו: "תלמידים נכנסו לכיתה, צעקו 'מוות לערבים' ושאלו אם אני שונא ערבים. אמרתי שאינני שונא אנשים בגלל מוצאם והם התחילו לצעוק עלי שאני מורה שמאלני שאסור לו ללמד בבית הספר... מאז אותו יום הם אירגנו קבוצת תלמידים ששרו במסדרון כשחלפתי על פניהם שירים נגד ערבים ונגד שמאלנים. תלמיד אחר נכנס לכיתה שלי מדתי ושאל: 'אתה המורה השמאלני?' הרים אצבע משולשת וקרא: 'אני שונא ערבים ושמאלנים'."

בני נוער בישראל חשופים זה שנים לשיח פוליטי תוקפני ומתלהם. עם זאת, כאשר עולה סדרה כמו "שעת אפס" מיד מתעוררות תגובות הגנתיות כגון: "אצל הערבים זה יותר גרוע", או שמסתמכים על אנקדוטות אישיות שאינן מעידות על התמונה הכוללת. אבל על סמך מחקר אמפירי בהשתתפות אלפי מורים, זוהי התמונה. ללא הכרה בתהליכים שמתרחשים מתחת לאפנו, ההידרדרות הזאת תימשך.

מקור החולשה הוא ההתנגדות להכרה בנתונים המדאיגים ולהתמודדות עם המציאות. להזנחה הזאת יש מחיר חברתי, דמוקרטי וחינוכי. על מנת לגדל דור של אזרחים בעלי יכולת לחשוב באופן ביקורתי ולהתבונן במציאות המורכבת, דרושים אמירה ברורה של משרד חינוך נגד גזענות, דעות קדומות ואפליה, ועידוד וגיבוי מצדו למורים שמתמודדים עם גזענות.

ד"ר גינדי הוא פסיכולוג קליני, מרצה וחוקר במרכז לחיים משותפים במכללה האקדמית בית ברל. מחקרו בשנים האחרונות בוחן את עמדות מורים בעידן של קיטוב והקצנה; ד"ר ארליך־רון היא חוקרת ומרצה במכללה האקדמית בית ברל. עוסקת במחקר הבוחן את עמדות מורים/ות בחינוך העל יסודי כלפי דיונים בסוגיות שנוי במחלוקת בכיתה